

Zsidó vallás és kultúra 1

(BBN-HEB11-221, BBN-VAL11-131:4, BMA-VALD17-203.03,
BBV-202.04, BMVD-202.04)

Zsidó rítusok és zsinagógai liturgia (BBN-BIB-611)

5. Az imák, az imakönyv, imádkozás.

2022. 10. 19.

Biró Tamás

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék, biro.tamas@btk.elte.hu

Figyelem, felvétel indul!

- Azok is meghallgathatják, akik nem tudnak részt venni a szinkron előadáson.
- Előadás visszahallgatható a vizsgára való készülés során.
- Kérem, aki nem szeretne látszódni a felvételen, az állítsa le a videóját, halkítsa le a mikrofonját. Aki nem így tesz, az beleegyezik abba, hogy felvétel készül róla.

ELTE BTK Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék

Weboldal: <http://hebraisztika.elte.hu/site/>

- Keleti nyelvek és kultúrák alapszak, hebraisztika szakirány (BA)
- Hebraisztika MA
- Hebraisztika-judaisztika PhD
- Minorok:
 - Judaisztika diszciplináris minor
 - Hebraisztika diszciplináris minor
 - Bibliatudomány diszciplináris minor.

Assziriológiai és Hebraisztikai Tanszék
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Department of Assyriology and Hebrew
Eötvös Loránd University

Judaisztikai Kutatócsoport
MTA TK Kisebbségkutató Intézet
Centre of Jewish Studies
Center for Social Sciences, Institute for Minority Studies

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/F | Tel.: +36 (1) 411-6749 | email: ahf@btk.elte.hu

Nyitólap Main page
Hírek News
General Information
Assziriológia Assyriology
Hebraisztika Jewish Studies
HebraWiki Project
Munkatársak Faculty&Staff
Órák Courses
Könyvtár Library
Kiadványok Publications
Cikkek Articles
Iráttár Archives
Kutatás Ongoing research
Hasznos linkek Links
Volt hallgatók Alumni
Szakdolgozatok Theses

Látogatók 2005. szept. 1. óta / Visitors since 01/sept/2005: 373217

Interjú a Lendület-pályázat nyertesével: Niederreiter Zoltánnal

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2022-jiddiskajt1/>
<http://birot.web.elte.hu/jiddiskajt/> *(a félév végéig)*
- Teams csoport: *Crs 22-23-1 BBN-HEB11-221 01 Zsidó vallás és kultúra 1.*
- Biró Tamás: biro.tamas@btk.elte.hu, birot@or-zse.hu
- Fogadóóra: *emailés egyeztetés alapján*
- Pótóra, ha sok óra elmaradna.

- 1. Látják-e a saját eredményüket,
látják-e a hibáikat?*
- 2. Ha kérdésük van egy hibával
kapcsolatban, bátran keressenek!*

Visszajelzés és néhány kiegészítés
a beadandóval kapcsolatban

Micva vagy minhág? Néha nehéz elkülöníteni egymástól azt, hogy mi a vallási parancsolat, és mi a (helyi vagy az egész zsidóság körében elterjedt) szokás. Vajon melyik a micva az alábbiak közül?

(1 pont)

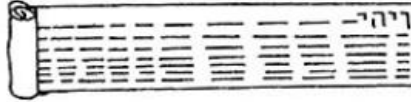

- Magyarországon a vérvadak idején elterjedt, hogy pészah első estéjén (a széder estén) fehér bort fogyasztanak, nehogy úgy nézzen ki, mintha embervér lenne az asztalon.
- Pészahkor tilos kovászosat fogyasztani, ahogy a Tórában is meg van írva: „Hét napig kovásztalan kenyeret egyetek. Még az első napon távolítsátok el a kovászt a házaibótokból.”
- A széder estén tormát vagy más keserű ételt fogyasztanak, ami az egyiptomi rabszolgaság keserűségére emlékeztet minket.
- A szédertálon a csirkeszárny azt a bibliai kifejezést idézi, amely szerint Isten erős kézzel és kinyújtott karral vezette ki a népét Egyiptomból.

Purimkor, az Eszter könyvében leírtak értelmében, négy micvát kell teljesíteni: fel kell olvasni az Eszter könyvét tartalmazó tekercset (megilla), unnepi étkezést kell tartani (szeuda, szeudat micva vagy miste), ételt kell küldeni ismerősöknek (misloah manot), adományt kell küldeni a szegényeknek (matanot le-evjonim). Ezeket hova sorolja?

(1 pont)

- Tórai törvény (Mózes öt könyvéből).
- Rabbinikus szigorítás, amelynek célja a tórai törvény betartatása.
- Rabbinikus rendelet.
- Helyi szokás.

THE FOUR MITZVOT OF PURIM (PRECEPTS)	
1 READING THE MEGILLA (Book of Esther) 	2 THE PURIM MEAL (Joyous Feasting and Drinking)
3 SENDING PORTIONS TO ONE ANOTHER (Sending Ready-to-Eat Treats) 	4 GIVING TO THE NEEDY (May Be Food or Money)
... days of feasting and gladness and of sending portions one to another and gifts to the poor. (Esther 9:22) And that these days should be remembered (remembered by reading the Megilla) and kept throughout every generation... (Esther 9:28)	

A purimi négy micva közül melyik az, amelyik leginkább illeszkedik a [modern értelemben vett] „tikun olam” („a világ megjobbítása”) fogalmába? Melyik az, amelyikre egy nem vallásos zsidó is azt mondaná, hogy „micve”, azaz jócselekedet?

Illusztráció: egy szépen díszített megilla (Eszter-tekerecs).
(1 pont)

- Megilla-olvasás
- Szeudat micva
- Misloah manot
- Matanot le-evjonim

Melyik kifejezést *nem* igazán használják angolul a vallásos zsidóra? (Értsd: a zsidóságot ismerő beszélők.)

(1 pont)

- A believing Jew (hívő zsidó)
- An observant Jew
- A shomer shabes Jew (szombattartó zsidó)
- A shomer mitzvot Jew (parancsolattartó zsidó)

613

Kérdések az eddigiekkel kapcsolatban?

*Az előző óráról maradt,
ld. az előző heti
diasorban.*

Közösségi imádkozás naponta

Az ima

- Ember és Isten közötti kommunikáció – univerzális jelenség?
- Spontán vagy ritualizált? Alkalmi vagy standard szöveg?
Egyéni vagy közösségi szertartás?
- A szentélybeli áldozat helyét vette át a diaszpórában / a szentély pusztulása után. Zsinagóga mint „kis szentély”. (Ld. még: zsinagógaépítészet.)
- *Avoda se-ba-lev* עֲבוֹדָה שֶׁבִּלֵּב „a szívbeli istenszolgálat/áldozat/kultusz”.

„Szeresd tehát az Örökkévalót, a te Istenedet **egész szíveddel**,
egész lelkeddel és egész erőddel.” (Deut 6,5)

Napi háromszori ima

*„Dániel pedig, amint megtudta, hogy alá lett írva az írás, bement a házába, és az ő felső termének ablakai **Jeruzsálem felé** nyíltak; és **háromszor napjában** térdre borult, imádkozott, és dicsérte az ő Istenét, amiként azelőtt cselekedett.” (Dániel 6,11)*

- Tiszta hely, ablak.

Zsinagógát a város magas pontjára építeni (ha lehet).

- Ima iránya: Jeruzsálem = „kelet” *mizrah* (מִזְרָח, 'kelet')

mizrah-tábla

Napi három ima

- Parhuzamba állítva a szentélybeli áldozatokkal
- Parhuzamba állítva az ősatyákkal

• Reggeli ima

saharit (שַׁחֲרִית)

Ábrahám וַיִּשְׁכֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-עָמַד שָׁם אֶת-פְּנֵי יְהוָה:
Ábrahám pedig **kora reggel fölkel** (és elment) azon **helyre**, ahol állott az **Örökkévaló színe előtt**. (Gen 19,27)

• Délutáni ima

minha (מִנְחָה)

Izsák וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לְפָנוֹת עָרָב
És kiment Izsák **sétálni** (?) a mezőre **estefelé**... (Gen 24,63)

• Esti ima

maariv (מַעֲרִיב) / *aravit* (עֶרְבִית)

Jákob

וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי-בָא הַשָּׁמֶשׁ...
Rátalált (Jákob) a **helyre** és meghált ott,
mert **lelent a nap**... (Gen 28,11)

NB: a rabbinikus héberben:
„hely” = מָקוֹם = Isten

Napi három ima

- Parhuzamba állítva a szentélybeli áldozatokkal
- Parhuzamba állítva az ősatyákkal

- Reggeli ima

saharit (שַׁהֲרִית)

reggeli mindennapi áldozat a Szentélyben

Ábrahám

- Délutáni ima

minha (מִנְחָה)

délutáni mindennapi áldozat a Szentélyben

Izsák

- Esti ima

maariv (מַעֲרִיב) / *aravit* (עֶרְבִית)

napi áldozatokból megmaradt részek elégetése a Szentélyben

Jákob

→ *opcionális*

Napi 3+1+1 ima

- Parhuzamba állítva a szentélybeli áldozatokkal
- Parhuzamba állítva az ősatyákkal

- Reggeli ima

saharit (שַׁהֲרִית)

reggeli mindennapi áldozat a Szentélyben

- Délutáni ima

minha (מִנְחָה)

délutáni mindennapi áldozat a Szentélyben

- Esti ima

maariv (מַעֲרִיב) / *aravit*

Amikor a Tóra járulékos áldozatot ír elő:

- szombat, ros hodes
- pészah, savuot, ros hasana, jom kippur, szukkot és smini aceret

- Muszaf ima

(מוֹסֵף) „járulékos ima”

- Neila ima

(נְעִילָה) „[be]záró ima”

— jom kippur legvégén

Közösségi imádkozás

- Minjen: tíz nagykorú zsidó férfi (*) jelenléte
- Zsinagógában — vagy bárhol máshol!
- kohén – lévi – jisrael

Kohénok / kohaniták: Áron leszármazottjai, papi nemzetség.
Leviták: Lévi törzséből valók, segédpapi szolgálat a szentélyben.

(*) Egalitáriánus közösségekben: tíz felnőtt zsidó.
Felnőtt = barmicva (13) / batmicva (12) kortól kezdve.

A minjan (minjen) jelentősége

„Nem mondunk közösségi imát, a kohaniták nem áldják meg a népet, nem olvasunk tóratekercset vagy próféta könyveket (...), hacsak nincsenek jelen tízen.” (Misna, Megila 4:3)

Csak minjen jelenlétében (többek közt):

- Barhu: felszólítás a közös imádkozásra.
- Az előimádkozó megismétli a Smone eszrét („Főimát”).
- Tóra-olvasás és haftara-olvasás.
- Dühenolás: kohaniták megáldják a közösséget bizonyos alkalmakkor.
- Kaddis: a liturgia határpontjain, valamint a halottakért, stb.

RÉSZLETESEBBEN A 3. FÉLÉVBEN!

Babilóniai Talmud, *Megilla* 23b

Gezera sava: bibliamagyarázati technika, amelynek értelmében ha két vers ugyanazt a szót tartalmazza, akkor az egyikből információ átvehető a másikba.

- MISNA: *Nem mondunk közösségi imát, a kohaniták nem áldják meg a népet, nem olvasunk tóratekercset vagy prófétai könyveket (...), hacsak nincsenek jelen tízen.* (Misna, *Megila* 4:3)
- GEMARA: Mi e szabályok forrása? Rabbi Hija ben Aba ezt mondta rabbi Johanan nevében: *Izrael fiai között lesznek megszentelve* (Leviticus 22,32). Ez azt jelenti, hogy minden megszentelés tíz ember jelenlétében lehetséges.
- És miből tanulja (ezt) rabbi Hija? A *között* szóból. *Között* van itt is írva: *Izrael fiai között lesznek megszentelve*. És ott is (Korach és társai lázadása kapcsán): *És váljatok külön ettől a közösségtől [között]* (Numeri 16,21).
- Itt pedig szerepel a *közösség* szó. És itt is (a tíz kém kapcsán): *Meddig tűrjem e gonosz közösségnek...* (Num 14,27). Ha itt tíz, akkor ott is tíz(et jelent).

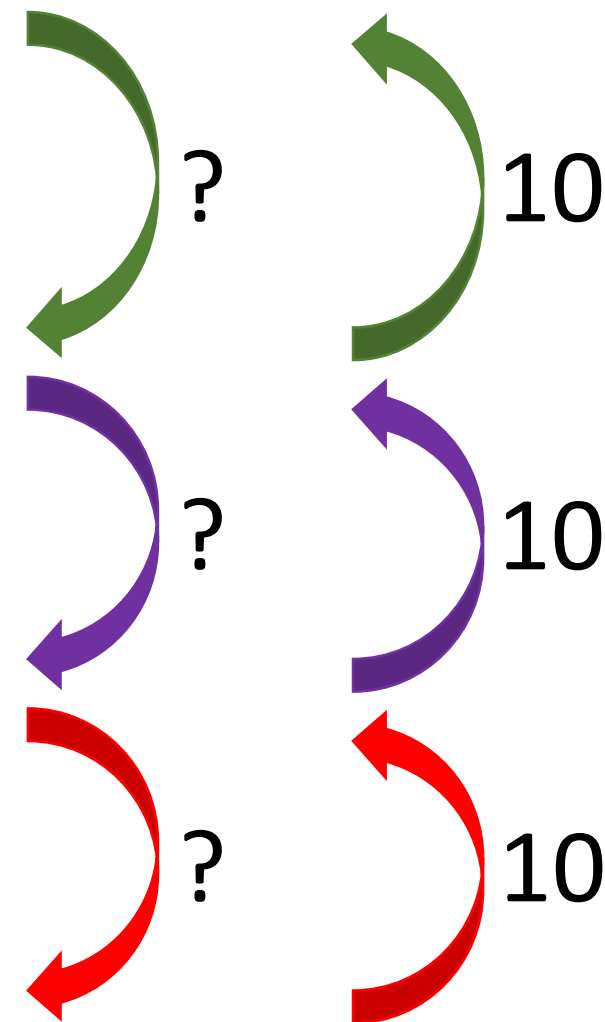
Babilóniai Talmud, *Megilla* 23b

Gezera sava: bibliamagyarázati technika, amelynek értelmében ha két vers ugyanazt a szót tartalmazza, akkor az egyikből információ átvehető a másikba.

MISNA: (...) *hacsak nincsenek jelen tízen.*

GEMARA:

- (...) וְנִקְדְּשִׁיתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (...)
(...) *Izrael fiai **között** leszek megszentelve* (...) (Leviticus 22,32).
- (...) הַבְּדִלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת (...)
*És váljatok külön ettől a **közösségtől** [**között**]* (Numeri 16,21).
- (...) עַד־מָתִי לָעֵדָה הָרָעָה הַזֹּאת (...)
*Meddig tűrjem e gonosz **közösség**nek...* (Num 14,27).

Kavana כוונה \ כִּוְנָה:

fokuszálás a parancsolat teljesítésére

- Misna *Berakhot* 4,4: „Rabbi Eliezer mondja: Aki megszokásból imádkozik, annak imája nem könnyörgés.”
- Maimonides, Misne Tora, *Hilkhot tfila* 1,4:
„(...) Az egyszerű ember nem tudta megparancsolni nyelvének, hogy helyénvaló szavakat találjon kívánságai kifejezésére és az Örökkévaló dicsőítésére. (...) Ezért Ezra és bírósága a maguk idejében bevezették a *Tizennyolc áldást* (*Smone eszre*). Az áldások közül az első három Istent dicsőíti, az utolsó három hálát ad az Örökkévalónak, míg a többi kérés az egyén és a közösség legfontosabb szükségleteinek kielégítéséért hangzik el. Ezeket mindenki megtanulta, (...) így az egyszerű emberek is ugyanolyan érthetően tudtak imádkozni, mint a műveltebbek.”

Kavana כוונה \ כִּוְנָה:

fokuszálás a parancsolat teljesítésére

„Aki úgy érzi, hogy egyedül imádkozva magasabb szintre jut a *kavana*, mint amikor közösségben imádkozik – mit tegyen? Mi élvez előnyt? A közösségben mondott ima vagy a több *kavana*? Szerény véleményem szerint, ha a minimális *kavanája* megvan akkor is, amikor a közösséggel imádkozik, akkor ezt helyes tennie, még ha a *kavanája* nem is lesz a legtökéletesebb, hiszen a közösségben való ima oly fontos, hogy akár egy mérföldet is köteles gyalogolni a teljesítéséért, viszont a kötelezőnél nagyobb *kavana* inkább csak egy fontos [kiegészítő] erény.”

Rabbi Moshe Feinstein, *Igrot Mose*, OH 3:7

Helyi hagyományok

- a héber kiejtési hagyományai

- *nuszah* (נוֹסָח, 'imamód':
1. dallamvilág; 2. szövegvariánsok)

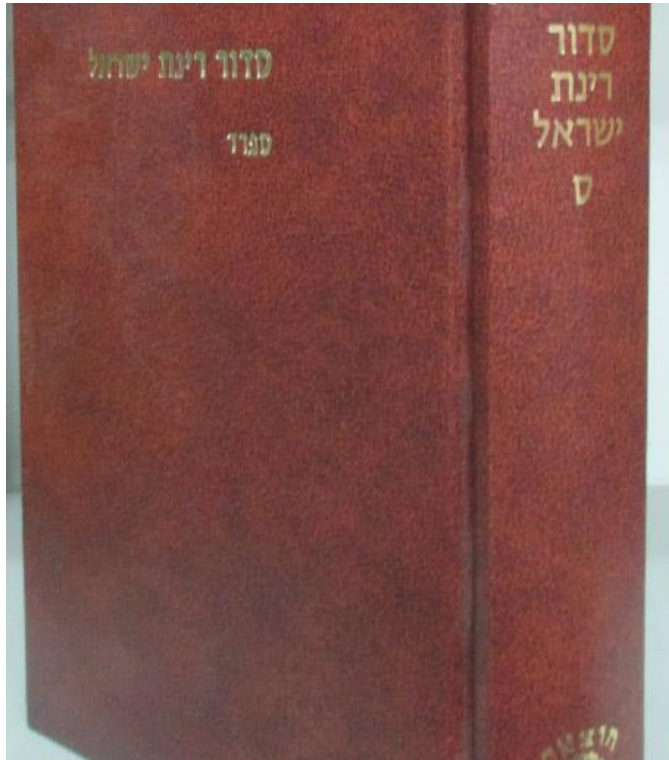
- *minhag* (מִנְהָג, 'szokás[rendszer]')

- *sziddur* (סִידוּר/סִידוּר): hétköznapi imakönyv

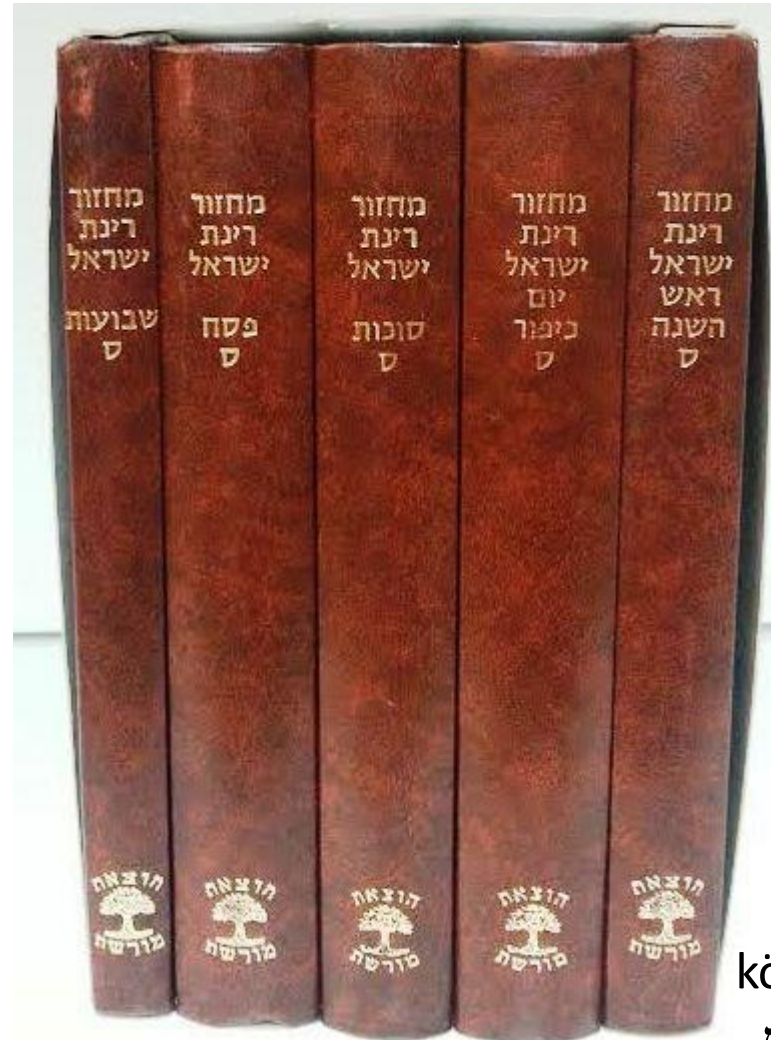
- *mahzor* (מַחְזוֹר): ünnepi imakönyv

- askenáz: német, Frankfurt a/M-i, holland, lengyel, magyar, litván...
- haszid („szefárd” nuszah)
- szefárd / szfaradi
- mizrahi ('keleti')
- jemeni
- itáliai
- stb.
- + karaita, szamaritánus stb.
- + reform, rekonstrukcionista stb.

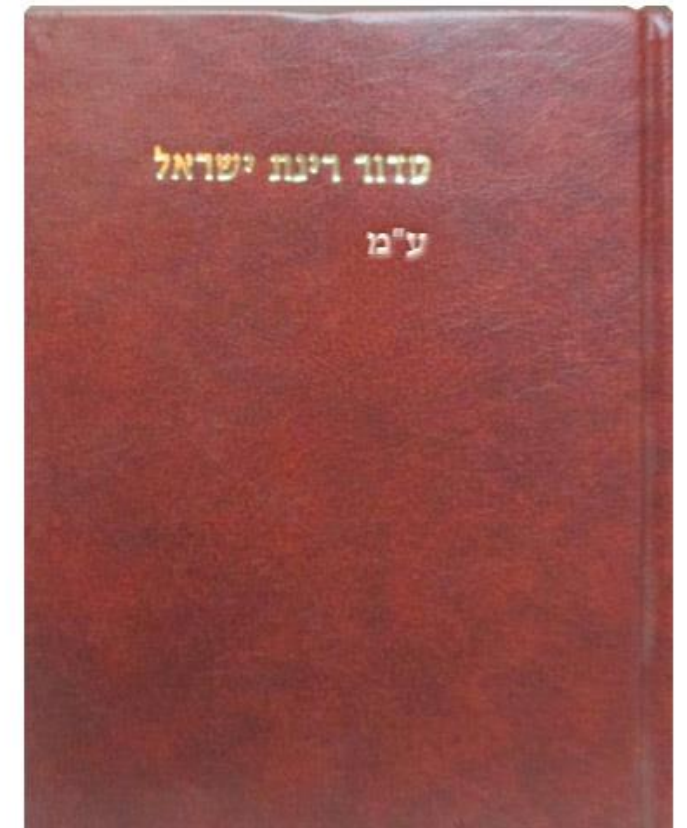
Variációk egy témára: *Rinat Jisrael*-imakönyvek

sziddur: imakönyv
ס = szefárd rítus szerint

mahzor: ünnepi ima-
könyv az öt tórai ünnepre
ס = szefárd rítus szerint

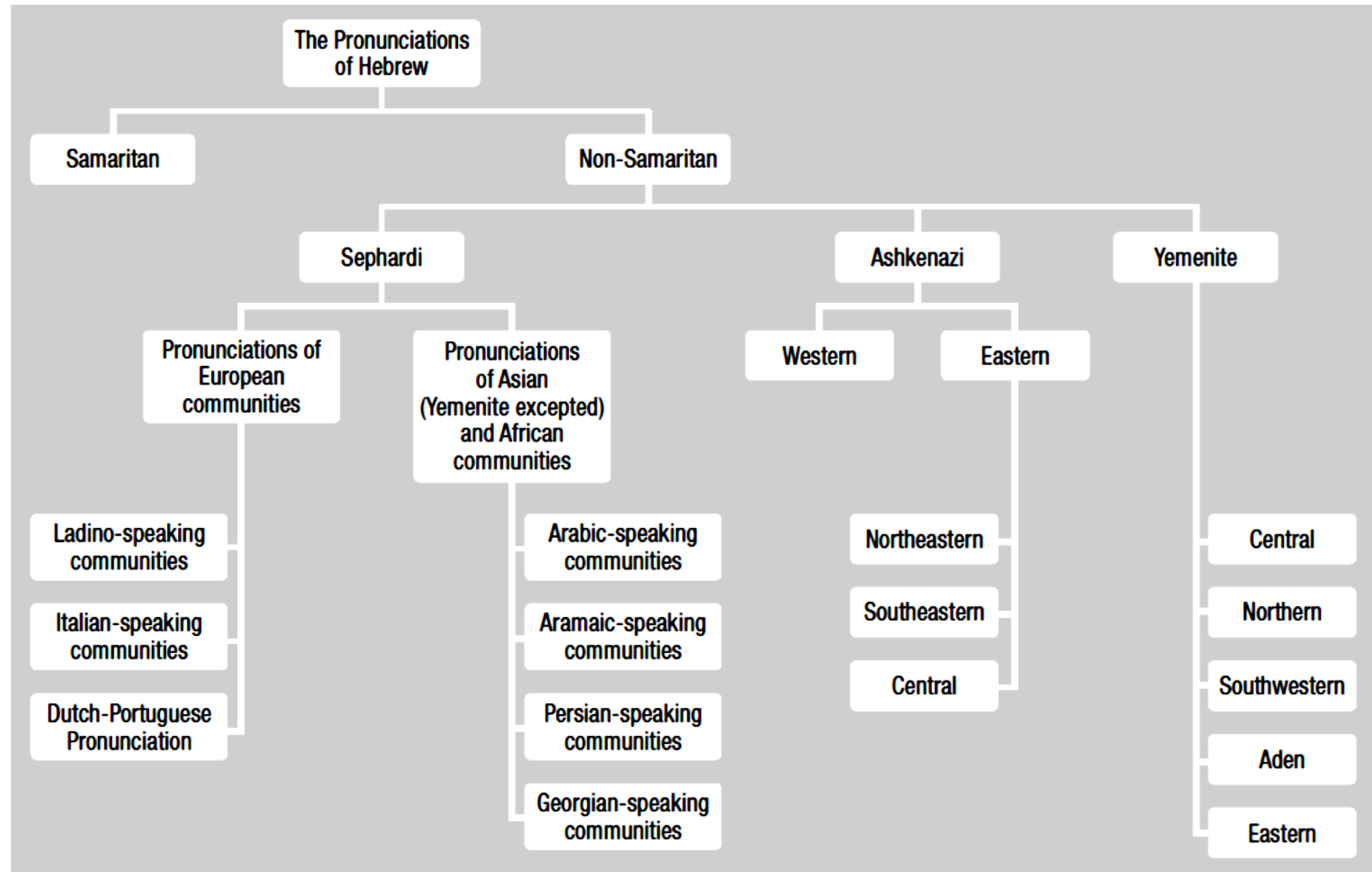
sziddur: imakönyv
ע"מ = edot ha-mizrah
'keleti közösségek'

A héber kiejtési hagyományai

(Forrás:
Encyclopaedia Judaica)

A mai (20. századi)
kiejtések
csoportosítása

Table 2. Present-day classification

A gefilte fis-vonal

Legfontosabb imák: *Halljad Izrael / Smá Jisrael*

(Deut 6,4-9)

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ יְהוָה אֶחָד:

Sma Jisrael Adonaj Elohenu, Adonaj ehad.

Halld Izráel: az Örökkévaló a mi Istenünk, az Örökkévaló egy[etlen].

És szeresd az Örökkévalót, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes erődből. És legyenek ezek a szavak, melyeket én parancsolok neked ma, szíveden; és vésd be azokat fiaid elméjébe, és beszélgess róluk: otthon ültödben és az úton jártodban, **lefektedben** és **felkeltedben**. És kösd azokat jelül a **kezedre**; legyenek **homlokkötőkül** szemeid között; és írd fel azokat házad **ajtófélfáira** és kapuidra.

Legfontosabb imák: Kaddis

Arámi nyelvű, a talmudi korból származó, Istent magasztaló „költemény”. Minjen kell hozzá. Aláhúzott: közösség válaszol.

Dicsérjük és magasztaljuk az Ő nagy nevét, ámen, az Átala teremtett világban, és teljesedjék be uralma a mi életünkben és napjainkban, és Izrael egész háza életében, mielőbb, és mondjátok együtt: ámen.

Legyen az Ő neve áldott mindörökké. Legyen áldott, tiszteletteljes, fenséges, dicsőséges és magasztos az Ő szent neve, aki áldásra méltó. Áldott Ő! Minden valaha elmondott áldásmondásnál, ódánál, himnusznál és vigasztaló éneknél emelkedettebben mondjátok együtt: ámen [úgy legyen].

Legyen nagy békesség és élet számunkra és egész Izrael számára, és mondjátok együtt: ámen [úgy legyen].

Aki békét szerez a magasságban, Ő teremtsen békét számunkra és egész Izrael számára, és mondjátok együtt: ámen [úgy legyen].

A Kaddis verziói:

- Teljes kaddis (ima végén)
- Félkaddis (ima közepén)
- Rabbik kaddisa (tanulás után)
- Árvák kaddisa (gyászidőszakban, halálozási évfordulón)
- Temetői kaddis (temetés után)

Legfontosabb imák: *Smone eszré*

- Smone eszré (שְׁמוֹנֵה עֲשָׂרָה 'tizennyolc[as ima]')
= Amida (עֲמִידָה 'állva [elmondott ima]') = Tfila (תְּפִילָּה '[Fő]imádág').
- A saharit, minha, maariv, muszaf és neila imák „magja”.
- Áldások sorozata, amelyekből az első három és az utolsó három fix.
- Hétköznapi három imában $3 + 13 + 3 = 19$ áldás,
ünnepnap i imákban $3 + 1 + 3 = 7$ áldás,
ros hasana-i muszafban $3 + 3 + 3 = 9$ áldás.
- Minjen jelenlétében az előimádkozó megismétli – betoldásokkal.

Kohanita áldás / Ároni áldás / düchenolás

Num 6, 23-27:

דַּבֵּר אֶל-אַהֲרֹן וְאֶל-בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְּבָרְכוּ אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יְבָרְכֶךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיְחַנְּנֶךָ:
יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיִשָּׂם לָּךְ שְׁלוֹם: וְשָׂמוּ אֶת-שְׁמִי עַל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

Így áldjátok meg Izráel fiait, mondván nekik:

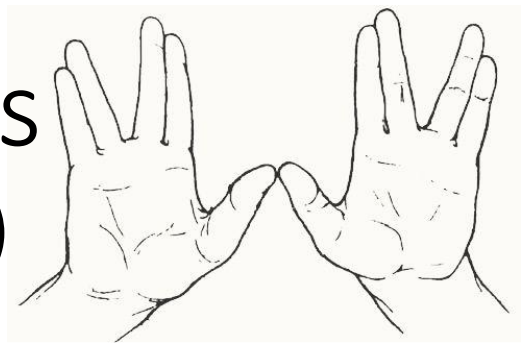
„Áldjon meg téged az Úr, és őrizzen meg téged.

Világosítsa meg az Úr az ő orcáját néked, és könyörüljön rajtad.

Fordítsa az Úr az ő orcáját tereád, és adjon neked békességet.”

Ha így az én nevemet Izráel fiaira teszik, én megáldom őket.

Kohanita áldás / Ároni áldás / düchenolás / birkat kohanim / nesziat kappaim ('kezek felemelése')

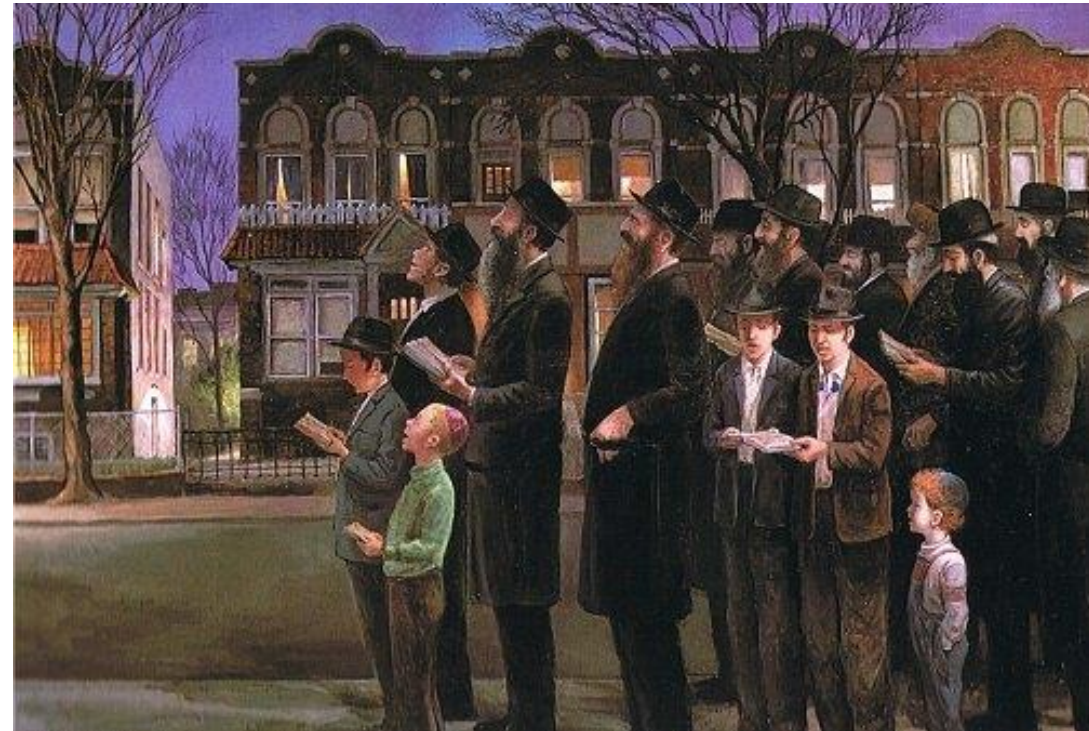
Előtte a leviták kancsóból vízzel leöntik a kohénok kezét. Majd mezítláb felmennek a Tóra-szekrényhez az Amida ismétlésének vége felé. Felemelt kézzel, családi hagyomány szerinti dallammal éneklik az áldást. A közösség nem néz oda, taleszbe burkolódzva hallgatja.

Jákob rabbi (Louis de Funès) a zsinagógában
<https://www.youtube.com/watch?v=CIDuBwZYNKQ>

Zsinagógán kívül

- Kiddus levana: a növekvő félhold látványára mondott áldás minden zsinagógai hónap első felében.
- Birkat ha-hama: 28 évente (!) mondott áldás a „nap megújulása” alkalmából.
- stb.

Egyéni imák

Van-e áldás a cárra?

Áldások: *berakha / brokhe* (בְּרָכָה)

Talmud *Berakhot* 35b: „Aki áldás nélkül élvezi a világ áldásait, az olyan, mintha meglopná az Örökkévalót és Izrael közösségét, ahogy az írva van: *Aki megrabolja atyját és anyját, és azt mondja: nincs bűn, társa ő a rontó embernek* (Misle 28, 24).”

- Élvezeti áldások: különböző ételek, italok fogyasztása előtt, illatokra stb.
- Parancsolatok teljesítése alkalmával (általában előtte) mondott áldások.
- Hálaadó áldások (például látványra, jó hír hallatán, de rossz hírre is).
- Bencsolás: étkezés *utáni* áldás.
- Kiddus (szombat és ünnepnap elején + másnap reggel) és havdala.

Hétköznapok – mindennapok

Napi három ima

- Parhuzamba állítva a szentélybeli áldozatokkal
- Parhuzamba állítva az ősatyákkal

- Reggeli ima

saharit (שַׁהֲרִית)

reggeli mindennapi áldozat a Szentélyben

Ábrahám

- Délutáni ima

minha (מִנְחָה)

délutáni mindennapi áldozat a Szentélyben

Izsák

- Esti ima

maariv (מַעֲרִיב) / *aravit* (עֶרְבִית)

napi áldozatokból megmaradt részek elégetése a Szentélyben

Jákob

→ *opcionális*

Napi 3+1+1 ima

- Parhuzamba állítva a szentélybeli áldozatokkal
- Parhuzamba állítva az ősatyákkal

- Reggeli ima

saharit (שַׁהֲרִית)

reggeli mindennapi áldozat a Szentélyben

- Délutáni ima

minha (מִנְחָה)

délutáni mindennapi áldozat a Szentélyben

- Esti ima

maariv (מַעֲרִיב) / *aravit*

Amikor a Tóra járulékos áldozatot ír elő:

- szombat, ros hodes
- pészah, savuot, ros hasana, jom kippur, szukkot és smini aceret

- Muszaf ima

(מוֹסֵף) „járulékos ima”

- Neila ima

(נְעִילָה) „[be]záró ima”

— jom kippur legvégén

A napi ritmus hagyományosan (férfiak)

- Felkelés:
 - *Mode ani* ('Hálát adok...') ima. Kézmosás még az ágynál + áldás a kézmosásra.
 - Mosdó + vécéhasználat utáni áldás.
 - Felöltözés (cicesz, azaz *talit katan* is, kapcsolódó áldással).
 - Reggeli áldások, a Tóra-tanulás áldása, stb.

A fentiek részben áthelyeződhetnek a zsinagógába.

- *Saharit* (reggeli ima) a zsinagógában.
- Reggeli étkezés csak ima után.
- Munka stb. ...

A napi ritmus hagyományosan (férfiak)

- ...
- Munka stb.
- *Mincha* (délutáni ima): vagy kora délután, vagy napnyugtakor.
- *Maariv* (esti ima): napnyugta után a zsinagógában.
- ...
- Lefekvés előtt: *Sema Jisrael*, zsoltárok és *Haskivenu* ima.

<https://www.myjewishlearning.com/article/bedtime-shema/>

A napi élet ciklusa

(*) Pészah Izraelben: 1 nap teljes ünnep + 5 nap félünnep + 1 nap teljes ünnep.
Diaszpórában: 2 teljes + 4 fél + 2 teljes.
Szukot: 1 teljes + 6 félünnep + 1 teljes (Izr),
2 teljes + 5 félünnep + 2 teljes (diaszpóra).

Hétköznapi

- Vasárnaptól péntekig

- Munkanap
- sahrít
- minha }
• maariv }

Ünnepnap

- Szombat és tórai ünnepek:
peszah és szukkot főünnepei,
savuot, ros hasana, jom kippur.

„Félig” ünnepnapok

- Pészah és szukkot félünnepe (*)
- Ros hodes
- Hanukka, purim
- Közösségi és egyéni jeles napok

- Munkatiltalom
- mariv
- sahrít + muszaf
- minha

Öltözködés

Öltözködés: sztereotíp hagyományos férfi

Pajesz = oldalszakáll

kalap vagy más fejfedő

kaftán vagy öltöny

Szemponatok

- Honnan származik a parancsolat?

tórai? rabbinikus? minhág?

- Kire vonatkozik?

férfiakra? nőkre? mindenkire? gyerekekre? nem-zsidókra?

- Mikor érvényes?

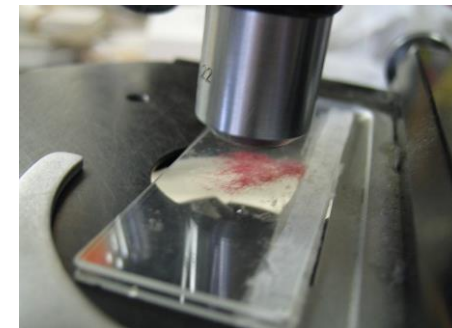
nappal? nappal és éjjel? hétköznapi? ünnepnap?

- Feltételhez kötött, vagy mindig? Tevéleges (pozitív) vagy tilalom (negatív)?

Melyiket ki vállalja?

- Csak Izrael földjén, vagy a diaszpórában is?
- Csak a szentély idején, vagy mindig?

Tórai törvény: satnéz

- Kilajim = két fajta keverése (vö. fák oltása, tejes és húsos stb.)
- Gyapjú és len egyazon ruhadarabban (új ruha ellenőrzése)
- Lev 19,19: „Törvényeimet őrizzétek meg, barmodat ne egyesítsd kétféle fajban, meződet ne vesd be kétféle maggal, és **kétféléből való ruha, vegyes szövés ne jöjjön testedre.**”
- Deut 22,11: „Ne ölts fel **vegyes szövetet**, gyapjút és lent együtt.”

Cicesz, tálesz

„És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: Szólj Izrael fiainhoz és mondd nekik, hogy készítsenek maguknak **rojtot ruháik szögleteire** nemzedékeiken át; és tegyenek a **szöglet rojtjára kék bíbor zsinórt**. És legyen nektek rojt gyanánt, **hogy lássátok azt, és megemlékezzetek** az Örökkévaló minden parancsairól, és megtegyétek azokat, hogy el ne térjetek szívetek és szemeitek után, melyek után paráználkodva járnátok; hogy megemlékezzetek, és megtegyétek minden parancsolataimat, és szentek legyetek a ti Isteneteknek. Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek, aki kivezettelek benneteket Egyiptom országából, hogy legyek nektek Istenetek; én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek.”

(Num 15,37–41, a *Sema Jisrael* 3. része)

Cicit / cicesz / szemléelőrojt

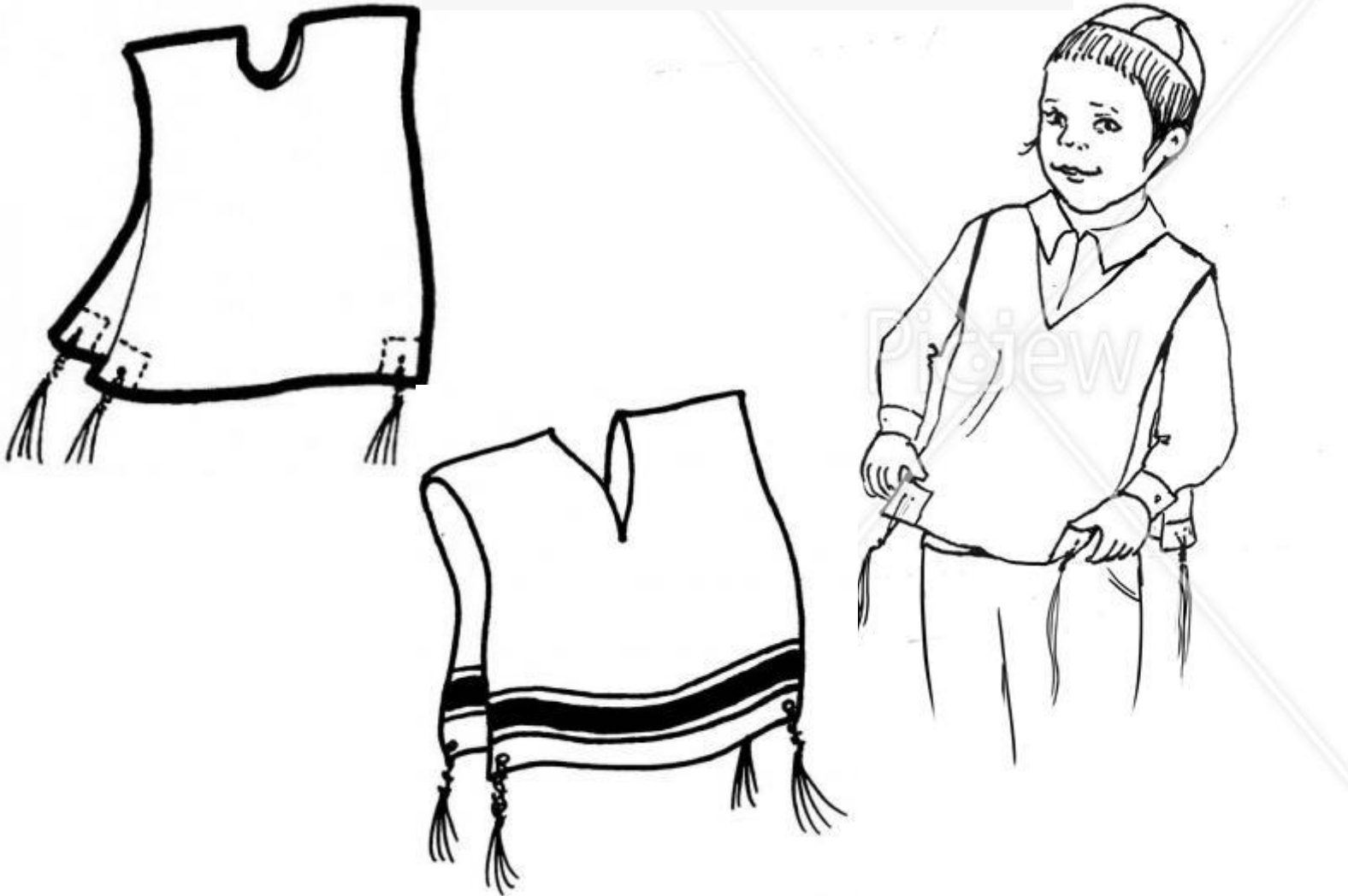

Tekhélet תְּכֵלֶת

ókori „azúrkék” bíborcsiga festéke

Talit / talesz (talit katan = kis talesz)

A hétköznapi nyelvben: *cicesz*.

Talit / talesz / tálesz (nagy talit = talit gadol)

A hétköznapi nyelvben: *talesz*.

<https://www.youtube.com/watch?v=UcuIXuFns4s>

askenázi tálesz: fekete vagy sötétkék csíkokkal.

szefaradi tálit: tiszta fehér.

modern, vidám

Talit / talesz / tálesz (nagy talit = talit gadol)

Avagy: *talesz*. Az „imasál” elnevezés a nem-ortodox gyakorlatra utal.

Javasolt még:

<https://www.myjewishlearning.com/article/tallit-the-prayer-shawl/>

hagyományos imalepel

nem-ortodox, nyakban hordott imasál

keskeny verzió

reform nők imasállal

ortodox, keskeny sállal:
ilyen nem létezik!

Fejbefedés férfiaknak és nőknek

Fejbefedés férfiaknak

- Szokás
- I-ten iránti félelem jele
- Kipa / kapedli / jarmulka / sabszdekli vagy kalap vagy más
- Mindenki
(még nem zsidók is?)

Fejbefedés nőknek

- Szokás + tórai hivatkozás: „És állítsa a pap az asszonyt az Örökkévaló színe elé, meztelenítse meg az asszony fejét (...)” (szóta szertartás, 4Mózes 5,18)
- Kalap? Kendő? Paróka? Borotva?
- Férjezett nők

Öltözködés

Ne legyen férfi ruhája asszonyon és ne öltözzön férfi asszonyruhát, mert az Örökkévaló, a te Istened utálata mindaz, aki ezeket teszi. (Deut 22,5.)

- Tórai előírás: férfi ne viseljen női ruhát, nő ne viseljen férfi ruhát.

- Nők: *cniut* = szemérmes, szelíd öltözködés.

*Mi számít férfi / női ruhának?
Skótszoknya? Női szabású nadrág?*

- Férfiak:

- pajesz: oldalszakáll
- szakáll?

- Öltözködés mint az identitás kifejezése:

milyen férfi / női fejfedő? milyen férfi / női ruha?

Szakáll

- Ókori sémi népek szakállal: az identitás kifejezése

*Szandál Tutankhamon sírjából
a „megtaposott” népek ábrázolásával*

Pajesz (oldalszakáll)

- לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך: (Lev 19,27)

Ne nyírjátok kerekre hajatok szélét, és ne rontsd el szakállad szélét.

- héber פאה *pē'ā* 'széle vminek' (pl. mező széle, szakáll széle),
többes szambán: *pē'ōt* ~ askenazi kiejtéssel *péojsz*
> jiddis *péjesz* ~ *pájesz* > magy. *pajesz*

Szakáll

- Késsel történő borotválkozás tilalma férfiaknál.
- Eredetileg kánaánita gyászszerzés?
Lev 19,27-28: *„Ne nyírjátok kerekre hajatok szélét és ne rontsd el szakállad szélét. Bevágást halott miatt ne csináljatok testeteken, és bélyegírást ne csináljatok magatokon; én vagyok az Örökkévaló.”*
- → rabbinikus értelmezés szerint tórai tilalom.
- Ollóval (borotválkozó géppel), vegyszerrel.

Öltözködés: ultraortodoxia

- Kaftán?
- Öltöny?
- Öltöny + nyakkendő?

- Irányzattól, alkalomtól és egyéntől is függ.

Öltözködés: ultraortodoxia

Cniut / cniusz / cniesz: szolid, szerény, szemérmes, nem hivalkodó, nem kirívó megjelenés. Szoknya, vállakat, könyököt és térdet fedő öltözet.

Haszid öltözködés

Strajmli

- Bizonyos (főleg haszid) közösségekben
- Házasság
- Szombaton, ünnepnap (purim is) + esküvőn.

Összefoglalás:

mai tipikus hagyományos askenázi közösségekben

(néhány cellában néhány kivételtől, részletkérdéstől eltekintünk)

	HOL?	NAPI CIKLUS	ÉVES CIKLUS	ÉLET CIKLUSA	
	<i>talit katan</i>	mindenhol	nappal	mindig	gyerekkortól
	<i>talit gadol</i>	zsinagóga	reggeli ima	mindig	esküvőtől
	<i>tefillin</i>	zsinagóga	reggeli ima	hétköznap	bar micvótól
	<i>férfi fejfedés</i>	mindenhol	mindig	mindig	gyerekkortól
	<i>női fejfedés</i>	mindenhol	mindig	mindig	esküvőtől

Összefoglalás: tórai, rabbinikus vagy minhág?

- Cicesz (szemlélőrojt a ruhán, ha van négy sarka)

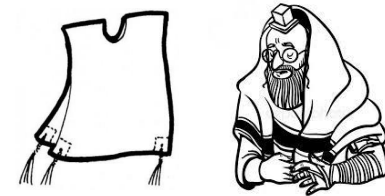
- Tfillin kézre és fejre

- Férjezett nő fejfedése

- Tálesz (kicsi és nagy: van négy sarka)

- Cnieszdik (a cniesznek megfelelő) öltözködés

- Kipa / kapedli / sábeszdekli / jarmulka, vagy más férfi fejfedő

Feladat a következő hétre

Feladat a következő hétre

- Holnap reggelig felkerül a Teamsbe.

Cél: egy kicsit jobban megismerkedni egyes imák, áldások szövegével és a zsidó imakönyvvel.

- Max. 10 pont = a félév végi jegy 5%-a.
- Leadás a Teamsen belül.
- Határidő: október 25., kedd éjfél (23:59).

Viszlát jövő szerdán!